

İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi

I Yazı

Müasir demokratiyalarda narahatlıqdan əsas məsələlərdən biri də vətəndaşların siyasi proseslərdə iştirak etməsi və onların qatılmağıdır. Bu kontekstdə vətəndaş cəmiyyəti demokratik prosesin vacib bir elementini təşkil edir. Vətəndaş cəmiyyəti vətəndaşlar üçün qərarların qəbul edilməsi prosesində fərqli baxışların iştirak etdirilməsinin və müxtəlif maraqların təmin edilməsinin, siyasi partiyaların və lobbilərin yanaşması alternativ yoldur. Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi 2007-ci ilin oktyabr ayında qəbul etdiyi 14 sayılı Təvsiyəsində "QHT-lərin demokratiyanın və insan hüquqlarının inkişafına və həyata keçirilməsinə baxmadan, o cümlədən ictimai mənaflardan, ictimai həyatda iştirakçılığın təşviqi və dövlət orqanlarının şəffaflığının və hesabatlılığının təmin edilməsi yolu ilə anəmiyyətli rol oynadığını" tanıyırdı. 2007-ci il tarixində İsvetdə keçirilmiş Avropa Şurasının Demokratiyanın Gələcəyinə dair Forumunun iştirakçıları qərarlarını qəbul edilməsi prosesində QHT-lərin iştirakı və vətəndaş cəmiyyətinin ictimai siyasi işlərə cəlb olunması məqsədini kimi məsələləri önə çıxərək Vətəndaş İştirakçılığı üzrə Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin hazırlanması üçün Avropa Şurası İNGO Konfransını çağırırdı. Beləliklə də, İNGO Konfransları Qərarların Qəbul Edilməsi Prosesində Vətəndaş İştirakçılığı üzrə Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin layihəsinin hazırlamaq işini öz üzərinə götürmək üçün yaradılmışdır. Bu sənəd vətəndaş iştirakçılığının artırılmasının əsaslarını, çərçivəsini və yollarını müəyyən edir.

QHT-lər vətəndaş cəmiyyətinin ayrılmasında hissəsidir

QHT-lər və hakimiyyət orqanları arasında dialoq və əməkdaşlıq üzrə konkret praktik nümunələrə əsaslanan təlimatlar verir. Sənədin əsas məqsədi QHT-lər və dövlət orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyətinin asanlaşdırılmasına və vətəndaşların yerli, regional və milli səviyyələrdə demokratik proseduralara iştirak etmək imkanları və iştirakçılığının genişləndirilməsinə ibarətdir. Həm Yerli və Regional Hakimiyyət-lər Konqresi, həm də Avropa Şurası Parlament Assambleyası Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin qəbul edilməsini yazdığı qarşılıqlıdır. Konqres kodexinin təşviqinə töhfə verməyə və öz işində təbii etməyə hazır olduğunu bildirdi. Parlament Assambleyası da öz növbəsində bu cür elektron alətlərin iştirakçılıq baxımından xüsusi vacibliyini vurğulmuşdur. Bu sənəd siyasi nəticələrə də əlverişli olacaqdır. Belə ki, sənəd demokratik idarəetmə müasir üsullarından istifadə edilməsi və eyni zamanda, vətəndaşların ictimai həyatda iştirakçılığının artırılmasına baxmadan yerli, regional və milli hakimiyyət orqanlarının vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlığının mövcud vəziyyətinə və əməkdaşlığının mövcud vəziyyətinə təsir edir və dost-destək olacaqdır. Vətəndaş iştirakçılığı üzrə bu Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin qəbul edilməsi prosesində vətəndaş iştirakçılığı ilə bağlı Avropa səviyyəsində ümumi prinsiplər, təlimatlar, vasitələr və mexanizmlər müəyyən etməklə Avropa Şurasına üzv Dövlətlərdə QHT-lər üçün əlverişli mühitin yaradılmasına töhfə verilməkdədir. Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin daha bir məqsədi də yerli və beynəlxalq səviyyələrdə olan QHT-lərin parlamentlər, hökumətlər və dövlət orqanları ilə dialoqa girə bilməsi üçün münasib və samarlı bir alət olmaqdandır. Bu baxımdan bütün Avropa üzrə həm QHT-lər, həm də dövlət orqanları üçün faydalı interaktiv və praktik bir alət olmağı məqsədi güdür. Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin tətbiqi edilməsi dost-destək verilməsini bir yola kimi kəzülərdən ibarət bir toplu və əlavə olaraq praktik vəsaitlərin toplusu da olacaqdır. Qabaqcıl Təcrübə Kodexi Avropa Şurasına üzv Dövlətlərdə və Belarussda mövcud olan milli QHT-lər, o cümlədən regional və yerli təşkilatlar, həmçinin Avropa və beynəlxalq səviyyədə təşkilatlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Sənəd həmçinin parlament, hökumət və yerli, regional və milli anəmiyyətli inzibati orqanlar da daxil olmaqla dövlət orqanları üçün hazırlanmışdır. Bu mənada Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin hədəfi çox geniş olsa da, sənədin əlbəttə ki, onlar dövlət idarəetmə rəsiyasının bütün səviyyələrində

istifadə oluna bilər.

Vətəndaş cəmiyyətinin parametrləri

QHT-lər və təşkilatlanmış vətəndaş cəmiyyəti demokratiyanın və insan hüquqlarının inkişafına və həyata keçirilməsinə baxmadan anəmiyyətli rol oynayırdı. Avropa Nazirlər Komitəsinin 14 sayılı Təvsiyəsində Avropa Şurası tərəfindən QHT-ya anlayış verilir və qeyd olunur ki, "QHT-lər təşkilatların və ya üzvlərinin əsasən qəbul edilə bilməyən ibarət olmayan məqsədlərinə nail olmaq üçün təsis olunmuş kö-

Vətəndaş cəmiyyətinin qabaqcıl təcrübələri və Avropa Konvensiyası

nüllü özünüidara orqanları və ya təşkilatlarıdır." Vətəndaş iştirakçılığı üzrə bu Qabaqcıl Təcrübə Kodexi baxımından isə bu anlayış təşkilatlanmış vətəndaş cəmiyyətinə, o cümlədən könüllülərdən ibarət qruplara, qeyri-kommersiya təşkilatlarına, assosiasiyalara, fondlara, xeyriyyə təşkilatlarına, həmçinin cəmiyyəti əsaslarına və

ortaq məqsətlər əsasında yaradılmış icma və müxtəlif qruplarına şamil edilir. QHT-lərin fəaliyyəti sosial adətə, insan hüquqları və demokratiya kimi dəyərlərə əsaslanır. Bu sahələr üzrə QHT-lərin məqsədi həmin dəyərlərin təbliğində və insanların həyatının yaxşılaşdırılmasında ibarətdir. QHT-lər insanların cəlb etməklə açıq, demokratik komponenti iştirakçılığın vacib bir komponentini təşkil edir. Bu insanlardan xeylinin həm də seçici olması o deməkdir ki, QHT-lər nümayəndəli demokratiya üçün də tamamiyyətli anəmiyyətə malikdir. QHT-lər qərarların qəbul edilməsi prosesini çətin və müstəqil peşəkarların cəlb edilməsi faydalı ola bilər ki, bu da siyasət formalaşdırılmasında və həyata keçirilməsində yerli, regional və milli sə-

viyyələrdə bütün hakimiyyət orqanlarının, həmçinin beynəlxalq təşkilatların köməkliyi üçün QHT-lərin təcrübə və potensialına müraciət etməsinə gətirib çıxarırdı. Cəmiyyət onların narahat edən məsələlərin qaldırılmasını, onların maraqlarının təmsil olunmasını və onların məsələlərinin həllinə cəlb olunmasını ilə bağlı QHT-lərə qüvvələr ki, bu da siyasətin formalaşdırılmasında olduqca anəmiyyətli töhfə verir.

Vətəndaş iştirakçılığının prinsipləri

Konstruktiv münasibətlərin gücləndirilməsi üçün, QHT-lər və müxtəlif səviyyələrdə olan dövlət orqanları bu prinsiplər əsasında fəaliyyət göstərməlidir. İştirak QHT-lər öz üzvlərinin və vətəndaşların fikirlərini təbliğ edir və yonulandırır. Bu, qərarların qəbul edilməsi prosesi, təşəbbüslərin keyfiyyətinin daha uzun müddətli təbliğinin artırılması baxımından böyük anəmiyyətli kəsb edir. Bu prinsip üçün on şüar odur ki, proseslər iştirak etmək üçün açıq və əlverişlidir və iştirakçılığın rəziləndirilməsi parametrlərinə əsaslanır. Demokratik cəmiyyət subyektlər və sektorlar arasında düstür qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanır. QHT-lərin və dövlət orqanları

pa Konvensiyasında (AIHK) və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin müvafiq proseduralarına uyğun olaraq Vətəndaş İştirakçılığının şərtilərini qəbul etməsi (AIHK-nin 10-cu Maddəsi) və tələşməyə və birləşməyə əzadlığının olması tələb olunur. Siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesində heç bir ayrı-seçkilik olmasın QHT-lərin anəmiyyətli təbliğlərinin də öz əksini tapmasını təmin etmək üçün, əlverişli mühitin olması tələb olunur. Bu cür əlverişli mühitə isə huququn aliyyəti, fundamental demokratik prinsiplərə əməl olunması, siyasi iradə, əlverişli qanunvericilik, aydın və daqiq proseduralar, dayanıqlı vətəndaş cəmiyyəti üçün uzunmüddətli dəstək və resurslar və ümumi dialoq və əməkdaşlıq şəraitinin olmasından ibarətdir. Bu şərtilər demokratiya üzrə QHT-lər və dövlət orqanları arasında qarşılıqlı etməyə və birləşməyə əsaslanan konstruktiv münasibətlərin yaranmasına imkan verir.

İştirakçılığın həyata keçirilməsi

Vətəndaş iştirakçılığı üzrə bu Qabaqcıl Təcrübə Kodexinin prinsiplər siyasi məqsədə cavab verəcək, həmçinin QHT-lərin siyasi

qərarların qəbul edilməsi prosesində iştirak baxımından sənədin orqanları üçün münasib və praktik olaraq tətbiq edilə bilməsinə təmin etmək üçün bu bölmədə vətəndaş cəmiyyətinin necə iştirak edə bilməsi göstərilir. Bu proseduralar bir-biri ilə qarşılıqlı şəkildə əlaqəli olan iki ölçü var. Birincisi, sənədin IV bəndində təsvir olunan və QHT-lərə dövlət orqanları arasında sağ məlumat mübadiləsinə bəsləyərək məsələlərin, dialoq və tərəfdaşlıqda olan və iştirakçılığın intensivliyinin artdığı qaydada təsvir olunan iştirakçılıq səviyyəsidir. İkincisi isə, siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesinin sənədin IV bəndində göstərilən məsələlərdə, daha da daqiq desək, gündəlik müəyyən olunan sənədlərin icrasına monitorinq və yonidan iştirak etməyə qərar dövlət orqanları tərəfindən atılan addımdır. Ayırca bir bənd (IV.ii) də istisna mərhələdə tətbiq oluna bilməli və iştirakçılıq prosesinə hərtərəfli dəstək verən ağıllara həsr olunur. Daha sonra isə bu elementlər birləşdirilərək vətəndaş iştirakçılığının matrisi hazırlanır ki, bunun da siyasət prosesinin mahiyyəti daha aydın şəkildə təqdim olunur.

Vətəndaş iştirakçılığının Şərtləri

Assosiasiyaların fəaliyyətinə imkan verən şərtlər sənədə müəyyən olunur. İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlar haqqında Avro-

"Hürriyyət"